

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять для студентів

<i>Навчальна дисципліна</i>	Пропедевтика педіатрії в тому числі сестринська практика, базові медичні навички в педіатричному відділенні
<i>Напрямок підготовки</i>	22 "Охорона здоров'я", II (магістерський) освітньо-кваліфікаційний рівень
<i>Спеціальність</i>	222 «Медицина»
<i>Кафедра</i>	Педіатрії № 2
<i>Змістовий модуль 2</i>	Анатомо-фізіологічні особливості органів і систем у дітей, методика клінічного обстеження. Семіотика синдромів ураження кожної із систем та найбільш поширених захворювань.
<i>Тема:</i>	Анатомо-фізіологічні особливості, методика обстеження кістково-м'язової системи у дітей. Семіотика захворювань кістково-м'язової системи у дітей.
<i>Курс</i>	3

Затверджено на засіданні кафедри педіатрії № 2 від «29» серпня 2025 р., протокол №1

Розглянуто та затверджено: ЦМК з педіатричних дисциплін від «29» серпня 2025 р., протокол №1

1. Мета: формування фахових компетенцій для досягнення програмних результатів навчання з анатомо-фізіологічних особливостей, методики фізикального обстеження та семіотики захворювань кістково-м'язової системи у дітей, а саме:

набуття студентом знань щодо:

- основних анатомо-фізіологічних особливостей кістково-м'язової системи у дітей, методах клінічного дослідження у дітей, симптомів та синдромів ураження кістково-м'язової системи;

набуття студентом умінь щодо:

- збору анамнезу у дитини (та/або її матері/опікуна) із захворюваннями кістково-м'язової системи;
- проведення обстеження кістково-м'язової системи у дітей з урахуванням віку дитини, визначення патологічних симптомів та синдромів;
- інтерпретації даних об'єктивного обстеження кістково-м'язової системи дитини з урахуванням вікових особливостей;
- призначення додаткових інструментальних та лабораторних методів обстеження для оцінки стану кістково-м'язової системи дитини;
- аналізу основні симптомів і синдромів ураження кістково-м'язової системи дитини з урахуванням вікових особливостей.

2. Компетенції:

- збирання скарг, анамнезу хвороби та життя у дитини (та/або її матері/опікуна) із захворюваннями кістково-м'язової системи;
- проведення клінічного обстеження дітей із захворюваннями кістково-м'язової системи;
- інтерпретація отриманих даних клінічного обстеження дітей із захворюваннями кістково-м'язової системи;
- визначення клінічних синдромів та симптомів у дітей із захворюваннями кістково-м'язової системи.

Обладнання – підручник, комп'ютер, манекен.

3. План та організаційна структура заняття

Назва етапу	Опис етапу	Рівні засвоєння*
Підготовчий етап	Організаційні заходи Постановка навчальних цілей, мотивація студентів	*
Основний етап	Тестовий контроль за темою заняття, перевірка і оголошення результатів. - теоретичне опитування;	** *, **, ***

*

	- демонстрація практичних навичок, роз'яснення найважливіших моментів щодо клінічного обстеження дітей з патологією кістково-м'язової системи (пальпація кісток та м'язів, пальпація колінного суглуба, визначення ознак плоскостопості, рахіту, сколіозу); - робота студентів з набуття навичок клінічного обстеження дітей з патологією кістково-м'язової системи; - набуття студентами умінь оцінки змін стану кістково-м'язової системи при різних захворюваннях у дітей. Вирішення задач за темою заняття.	****
Підсумковий	Аналіз та оцінка результатів роботи студентів. Оголошення теми наступного заняття, орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою.	*
Разом		2,5 академічних години

Ознайомлювальний, **відтворювальний, *** реконструктивний, **** творчий рівні засвоєння.

4. Зміст учбового матеріалу

4.1. Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент при підготовці до заняття:

Термін	Визначення
Мікроцефалія	Зменшення розмірів голови. Спостерігається при вродженій церебральній гіпоплазії, після перенесеного менінгоенцефаліту, хворобі Літля
Макроцефалія	Збільшення розмірів голови. Спостерігається у хворих на водянку головного мозку (гідроцефалію), при рахіті (незначне збільшення).
Доліхоцефалічний череп	Вузкий (в залежності від співвідношення поперечного та поздовжнього діаметрів черепа)
Мезоцефалічний череп	Середній
Брахіцефалічний череп	Широкий
Баштоподібний череп	Різко витягнута догори голова, високий лоб, що круто піднімається, вертикально розміщені тім'яні кістки, закритий стрілоподібний шов

Сідницеподібний череп	Значно збільшені лобні і тім'яні горби, череп сплюснений, стріловидний шов заглиблений
Сідлоподібний череп	Значно збільшені лобні і тім'яні горби, шви (стрілоподібний і вінцевий) значно заглиблені, особливо виражене вдавлення на місці великого тім'ячка
Скафоцефалія	Передчасне закриття стрілкуватого (сагітального) шва; характеризується подовженою або вузькою формою голови
Оксицефалія	Передчасне закриття вінцевого та ще одного шва; характеризується вираженою деформацією черепа, обличчя і очних ямок
Мікрогнатія	Недорозвинена нижня щелепа внаслідок недорозвинення кісток лицевого черепа і ураження скронево-нижньощелепного суглоба
Макрогнатія	Збільшення розмірів нижньої щелепи
Конічна грудна клітка	Передньо-задній і поперечний розміри грудної клітки однакові, епігастральний кут тупий, ребра відходять від хребта під прямим кутом майже в горизонтальному напрямку
Циліндрична грудна клітка	Передньо-задній і поперечний розміри грудної клітки майже однакові, епігастральний кут прямий, ребра направлені косо, зверху вниз
Плоска грудна клітка	Грудна клітка сплюснена за рахунок зменшення передньо-заднього розміру, епігастральний кут гострий, направленість ребер коса і вони прикріплені до хребта під гострим кутом
Рахітична грудна клітка	Грудна клітка сплюснена з обох боків, широко відкрита нижня апертура, утворення на місці прикріплення діафрагми помітної глибокої борозни у вигляді поперечного заглиблення (Гарісонова борозна), потовщення на місці переходу кісткової частини ребер у хрящову («рахітичні чотки»).
Кілеподібна грудна клітка	Збільшення передньо-заднього розміру грудної клітки, грудина виступає вперед
Воронкоподібна грудна клітка	Грудина глибоко западає до хребта
Діжкоподібна грудна клітка	Розширення всієї грудної клітки, збільшення її передньо-заднього і поперечного розмірів
Паралітична грудна клітка	Грудна клітка сплюснена, зменшені всі її розміри, ребра виступають, проміжки між ними широкі й глибокі, дихальні м'язи атрофічні
«Серцевий горб»	Обмежене випинання грудної клітки в ділянці серця
Лордоз	Шийний і поперековий вигини спрямовані вперед
Кіфоз	Грудний і крижовий вигини спрямовані назад
Сколіоз	Викривлення хребта (ліво-, правобічне чи S-подібне)

Нормальна форма спини	Помірні фізіологічні вигини
Плоска форма спини	Фізіологічні вигини відсутні або слабо виражені
Плоско-вигнута форма спини	Грудний кіфоз відсутній, поперековий лордоз добре виражений
Кругла форма спини	Грудний кіфоз значно виражений, а шийний та поперековий лордози згладжені
Кругло-увігнута форма спини	Характеризується надмірним збільшенням фізіологічних вигинів хребта: шийного та поперекового лордозів, грудного та крижового кіфозів.
Рахітичний кіфоз	Рівномірне дугоподібне викривлення грудного та поперекового відділів хребта, повернуте опуклістю назад
Spina bifida	Вроджене розщеплення та дефект дуг хребців з утворенням грижі мозкових оболонок і самого спинного мозку. При акромегалії посилюється ріст нижніх та верхніх кінцівок; голова, язик, риси обличчя грубішають.
Арахнодактилія	Патологічний стан, при якому пальці стають тонкими і довгими порівняно з долонями.
Акромегалія	Захворювання, яке проявляється в надмірному рості кісток, м'яких тканин та внутрішніх органів, спостерігається після закриття ростових зон.
Амелія	Вроджена відсутність кінцівок
Гемімелія	Відсутність однієї кінцівки або її частини
Фокомелія	Значне зменшення розмірів проксимальних частин кінцівок
Ахейрія	Відсутність кистей
Адактилія	Відсутність пальців
Афалангія	Відсутність фаланг
«Барабанні палички»	Деформація кінцевих фаланг
Полідактілія	Додаткові пальці
Синдактилія	Зрощення пальців
Макродактилія	Збільшення одного або декількох пальців
«О»-подібна форма ног	Викривлення опуклістю назовні
«Х»-подібна форма ног	Викривлення опуклістю всередину
Сохавага	Природжена варусна деформація стегон
Genu valgum	Медіальне викривлення колінного суглоба
Моноартрит	Уражений один суглоб
Олігоартрит	Уражено 2–3 суглоби
Поліартрит	Уражено багато суглобів
Припухлість суглоба	Дифузний набряк в ділянці суглоба, рівномірне збільшення величини і згладжування його контурів внаслідок запального набряку навколишніх тканин і ексудації в порожнину суглоба

Дефігурація суглоба	Нерівномірна зміна форми суглоба, неправильна форма за рахунок ексудативних і проліферативних процесів у суглобі та випоту в суглобову сумку
Деформація суглоба	Зміна форми суглоба в результаті руйнування або деформації суглобової поверхні, підвивиху і анкілозу
Краніотабес	Розм'якшення кісток черепа
«Рахітичні браслети»	Потовщення епіфізів променевих кісток передпліччя
«Нитки перлів»	Потовщення діафізів флангів пальців
«Качина хода»	Кульгання при ході (вкорочена нижня кінцівка, асиметрія складок шкіри на стегнах, додаткові складки шкіри на медіальній поверхні одного із стегон, лордоз поперекової ділянки, зовнішня ротація нижньої кінцівки)
Атрофія м'язів	Крайня ступінь слабого розвитку та недорозвинення або переродження окремих м'язів чи їхніх груп
Гіпертрофія м'язів	Потовщення та збільшення маси м'язів внаслідок гіпертрофії м'язових волокон
Параліч	Втрата здатності виконувати довільні рухи
Парез	Часткова втрата здатності виконувати довільні рухи
Моноплегія	Параліч м'язів однієї кінцівки
Геміплегія	Параліч м'язів верхньої і нижньої кінцівок на одній стороні
Параплегія	Параліч м'язів рук (верхня параплегія) або ніг (нижня параплегія)
Тетраплегія	Параліч м'язів обох верхніх і нижніх кінцівок
Атонія м'язів	Відсутність тонусу м'язів
Гіпотонія м'язів	Зниження тонусу м'язів
Гіпертонія м'язів	Підвищення м'язового тонусу
Дистонія м'язів	Змінний м'язовий тонус

5. Теоретичні питання, які розглядаються на занятті.

1. Назвіть анатомо-фізіологічні особливості кісткової системи дітей різного віку.
2. Перерахуйте тім'ячки на черепі дитини та вкажіть терміни їх закриття.
3. Вкажіть термін та порядок прорізування молочних зубів.
4. Назвіть фізіологічні вигини хребта та терміни їх формування.
5. Назвіть патологічні типи постави.
6. Вкажіть основні етапи клінічного обстеження кісткової тканини черепа дитини.
7. Опишіть види деформації і змін розмірів черепа (caput quadratum, «олімпійський лоб», сидницеподібний череп, плоска потилиця, краніотабес, сидлоподібна деформація голови, баштовий череп, асиметрична деформація черепа, макроцефалія,

мікроцефалія). При яких захворюваннях спостерігаються вказані види деформації і зміни розмірів черепа?

8. Вкажіть основні етапи клінічного обстеження грудної клітки дитини.

9. Дайте визначення циліндричної форми грудної клітки.

10. Опишіть види деформації грудної клітки (куряча (кілеподібна), чоботаря (воронкоподібна). При яких захворюваннях спостерігаються вказані види деформації грудної клітки?

11. Дайте визначення Гаррісонової борозди.

12. Дайте визначення патологічних змін на кінцівках при рахіті («браслетів» та «перлового намиста»).

13. Опишіть О-подібну та Х-подібну форму ніг.

14. Перерахуйте клінічні методи діагностики вродженого вивиху кульшового суглоба.

15. Методика визначення симптомів Маркса-Ортолані, Барлоу, Тренделенбурга, їхня інтерпретація.

16. Дайте визначення «качиної ходи» і назвіть захворювання, при яких вона спостерігається.

17. Назвіть анатомо-фізіологічні особливості м'язової системи дітей різного віку.

18. Перерахуйте критерії оцінки стану м'язової системи.

19. Вкажіть показники ступеня розвитку м'язової маси у дітей.

20. Методи обстеження сили м'язів у дітей різного віку.

21. Що таке тонус м'язів? Перерахуйте методи оцінки тону м'язів у дітей різного віку.

22. Вкажіть методи оцінки стану координації рухів у дитини.

23. Що таке атрофія м'язів і при яких захворюваннях вона спостерігається?

24. Вкажіть варіанти порушення тону м'язів. При яких захворюваннях спостерігаються порушення тону м'язів?

25. Дайте визначення центральних та периферичних паралічів і парезів.

26. Дайте визначення геміплегії, тетраплегії, параплегії. При яких захворюваннях вони спостерігаються?

27. Що таке дефігурація суглоба?

28. Дайте визначення деформації суглоба. При яких захворюваннях спостерігаються деформації суглобів?

29. Дайте визначення моно- оліго- та поліартриту. При яких захворюваннях вони зустрічаються?

Рекомендована література.

Базова:

Педіатрія /За ред. О.В. Тяжкої – Вінниця: Нова книга, 2018. – С. 426-439, С.568-574.

Допоміжна:

1. Основи педіатрії за Нельсоном / Карен Дж. Маркданте, Роберт М. Клігман; переклад 8-го англ. видання у 2-х томах. Наукові редактори перекладу В.С. Березенко, Т.В. Починок. Київ: ВСВ «Медицина», -2020.
2. Nelson Textbook of Pediatrics, 2-Volume Set, 20th Edition, 2020 by Robert M. Kliegman, Bonita M.D. Stanton, Joseph St. Geme and Nina F Schor, 5315 p.
3. Катілов О.В., Дмитрієв Д.В., Дмитрієва К.Ю., Макаров С.Ю. Клінічне обстеження дитини – 2-ге вид. – Вінниця: Нова Книга, 2019. – 520 с.

Укладач доц. Каруліна Ю.В.